

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین‌المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

نقش مدرسه در آموزش و دوستی با محیط زیست به دانش آموزان و تاثیر آن در زندگی

ابوالفضل باغبان^۱، پریسا زارع زردینی^۲

^۱ کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد میبد

Email: baghbanabolfazle@gmail.com

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه آزاد واحد یزد

چکیده

امروزه داشتن محیط زیست سالم و پاکیزه برای زندگی افراد جامعه امری ضروری است. مشکلات ایجاد شده در محیط زیست ریشه در آگاهی نداشتن و ضعف فرهنگی افراد در این زمینه است. در صورتی که به طبیعت و محیط زیست خدشه ای وارد شود، خطرات ناگواری برای زندگی کل افراد جامعه در پی خواهد داشت. اهمیت این موضوع تا حدی است که نباید نقش و اهمیت آموزش کودکان در مدارس را فراموش کرد؛ زیرا آموزش باورهای فکری و تربیت و پرورش صحیح و اصولی در تمام زمینه های تربیتی از سنین کودکی و یا قبل از آن آغاز می شود. برای ایجاد فرهنگ دوستی و حفاظت از محیط زیست، مدارس می توانند با آموزش به دانش آموزان ناجی محیط زیست باشند و با آموزش های صحیح و اصولی با عناوین مختلف کتاب های آموزشی و برنامه های مختلف علمی تفریحی و غیره موجب ایجاد نگرش صحیح در مورد حفاظت از محیط زیست سالم در کودکان شوند. دوستی و شناخت دانش آموزان از محیط زیست تأثیر به سزایی در عملکرد آنها در بزرگسالی و حتی درون بطن خانواده دارد. آموزش و تربیت صحیح در مورد محیطی سالم و پاک به کودکان ایران زمین و نهادینه شدن این آموزش ها از طریق مدارس و آموزش گروهی نقش مهم و اساسی در حفاظت اصولی محیط زیست دارد. هدف از این مقاله نقش مدارس در آموزش و دوستی هرچه بیشتر دانش آموزان با محیط زیست و تاثیر آن در زندگی افراد است.

واژه های کلیدی

محیط زیست سالم، نقش مدارس، دوستی با محیط زیست، دانش آموزان

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین‌المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

۱. مقدمه

در دهه های اخیر ابعاد اجتماعی تهدیدات زیست محیطی مورد توجه اکثر محققان حوزه علوم انسانی از جمله علوم تربیتی، علوم اجتماعی روان شناسی و اقتصاد قرار گرفته است. محققان حوزه محیط زیست معتقدند که یکی از چالش های مهم اکثر کشورهای جهان، مواجه شدن با تهدیدات زیست محیطی است که نتیجه دستاوردهای فنی و علمی انسان برای بقا و طبیعت است (آیودجی^۱، ۲۰۱۰).

محیط زیست به دلیل تعامل پیوسته و اثر گذار طبیعت با موجودات زنده، یکی از مهمترین عوامل موثر بر زندگی انسان در کره زمین به شماره می رود (گنچ و آکیلی^۲، ۲۰۱۶)، به طوری که محیط زیست یکی از مولفه های اصلی پیشرفت و توسعه پایدار در نظر گرفته می شود و از این رو نیازمند آموزش است (ویسی و همکاران، ۲۰۱۹).

هدف اصلی آموزش های زیست محیطی کمک به پرورش شهروندانی است که رفتار مسئولانه ای در قبال محیط زیست دارند شهروندانی که با آگاهی، دانش و رفتار خود نسبت به محیط زیست رسیدن به آینده ای پایدار را تضمین می کنند بدنبال این نام گذاری کشورهای پیشرو تمام تلاش خود را برای تدوین برنامه های آموزش زیست محیطی به ویژه به کودکان و بدنبال آن ساخت مدارسی مناسب برای این نوع آموزش را بکار گرفتند چرا که گسترش سواد زیست محیطی در جوامع بسیار ارزان تر از بکارگیری فن آوری های پیشرفته برای سالم سازی کره ی زمین می باشد و نیز آموزش مطالب زیست محیطی از سنین کودکی پرورش نسلی را که در آینده نگهدار و حافظ منابع انرژی و در سطح وسیع تر حافظ زمین است را تضمین می کند نقش مدارس در این میان نقشی بنیادی است چرا که آموزش در سنین ابتدایی نقشی به مراتب موثرتر خواهد داشت و نیز کودکانی که در این مدارس آموزش می بیند به عنوان نمایندگان تربیتی در خانه نقش موثری در انتقال این سواد به والدین خود و نتیجه تغییر عادات نسل امروز خواهند داشت (سالاران و همکاران، ۱۳۹۳).

آموزش محیط زیست به کودکان، از اهمیت ویژه ای برخوردار است چرا که کودکان نه تنها مسئولیت نگاهبانی از زمین را به ارث می برند، بلکه در بسیاری از کشورهای در حال توسعه همچون ایران، حدود نیمی از جمعیت را تشکیل می دهند. افزون بر این، کودکان هم در کشورهای در حال توسعه و هم در کشورهای صنعتی در برابر اثرات تخریب محیط زیست، سخت آسیب پذیرند. آنان همچنین حامیان آگاه تفکر، درباره محیط زیست هستند. در روند مشارکت در فعالیت های مربوط به محیط زیست و توسعه، توجه خاص به کودکان و منافع ایشان ضروری است تا بدین طریق پایداری آتی هر اقدامی برای بهبود محیط زیست تضمین شود. کارشناسان نیز عقیده دارند بهتر است آموزش های لازم زیست محیطی از سنین پایه شروع شود. مسلماً کودکانی که تحت چنین آموزش هایی قرار گیرند در برابر عوامل آلاینده انسانی محیط زیست از خود عکس العمل مناسب و معقولانه خواهند داد (بشیری اسکویی و همکاران، ۱۳۹۴).

1- Ayodeji

2-Genç & Akilli

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

۲. تعریف محیط زیست

محیط زیست مجموعه ای از انواع حیات در کره ی زمین است که در شبکه ای پیچیده و کاملاً وابسته به هم گرد آمده اند. حفظ این مجموعه برای بقای زندگی در آن بسیار مهم است. آموزش محیط زیست، بنیادی ترین شیوه در حفاظت محیط زیست بوده که هدف از آن، یافتن مناسب ترین و بهترین نظام و شیوه ارائه مطالب و نحوه فعالیت ها و اجرای ساختاری است که زمینه ساز ارتقاء آگاهی های زیست محیطی در سطح جامعه است تا از این طریق هر فرد جامعه خود را از طریق احترام گذاشتن به طبیعت، مسئول در حفظ و حمایت از محیط زیست داند (میبودی، ۲۰۱۲). به بیانی دیگر آموزش محیط زیست یک فرایند فعال است که طی آن آگاهی، دانش و مهارت ها ارتقاء یافته و منجر به درک تعهد، تصمیمات آگاهانه و مهارت های سازنده برای مدیریت کلیه اجزای به هم آمیخته محیط زیست می شود هدف از آموزش محیط زیست ایجاد آگاهی در افراد جهت حفاظت محیط زیست و نیز بالا بردن درک محیط زیستی آنها به منظور حل مشکلات محیطی دانست (میبودی، ۲۰۱۳).

۳. انواع آموزش محیط زیست در مدارس

مسئولان آموزش و پرورش نیز برای تداوم آموزش های زیست محیطی باید پایه برنامه ها را بر فعالیت های مدارس ابتدایی و متوسطه با توجه به مشکلات محلی قرار دهند. چرا که ما در آموزش محیط زیست با تنوع آموزش دهندگان تنوع مخاطبان و تنوع روش های آموزشی روبرو هستیم. از طرفی آموزش محیط زیست دارای یک ساختار سه وجهی میباشد آموزش درباره محیط زیست؛ آموزش از طریق محیط زیست؛ آموزش برای محیط زیست.

(۱) آموزش درباره محیط زیست اغلب از طریق دیدگاههای تحقیقی و اکتشافی درصدد یافتن ماهیت ناحیه مطالعاتی است و اهداف آن عمدتاً شناختی است تا بدین طریق بر حجم اطلاعات افزوده شود؛

(۲) آموزش از طریق محیط زیست آموزگاران میبایست با به کارگیری عامل محیط زیست به عنوان منبع از دو طریق آموزش کلی دانش آموز را به پیش ببرند؛ نخست به عنوان یک وسیله برای جستار و کشف که میتواند به ارتقا سطح یادگیری کمک کند و در آن مهمترین جنبه یادگیری نحوه آموزش است و دوم به عنوان منبع مطالب مورد نیاز برای انجام فعالیتهای واقع گرایانه در علوم، زبان، ریاضیات و حرفه و فن؛

(۳) آموزش برای محیط زیست عبارت از آموزشی است که از لحاظ سبک و سیاق زیست محیطی است و بر توسعه گرایش های آگاهانه به سوی موضوع محیط زیست تأکید می کند اهداف آن فراتر از کسب مهارت ها و دانش های لازم است و به توسعه مشارکت مردم نیاز دارد

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

تا بدان حد که ارزش هایی شکل بگیرند که بر رفتار تأثیر بگذارند؛ یعنی دانش آموزان را طوری تحت آموزش قرار دهد که اعمال آنها و تأثیر مجموعه رفتار آنها به طور مثبت برای محیط زیست سودمند بشود (بشیری و همکاران، ۱۳۹۴).

۴. سواد زیست محیطی

روث (۲۰۲۰) سواد زیست محیطی را به این صورت تعریف می کند: سواد زیست محیطی عبارت است از دانش و نگرش فرد در مورد محیط زیست و مهارتها و انگیزه هایی که با یکدیگر برای حل مسائل زیست محیطی به کار می روند. با توجه به این تعریف فرد باید به منظور نگهداری تعادل دینامیک و پویایی میان کیفیت زندگی و کیفیت محیط، نقش فعال داشته باشد بر همین اساس آموزش محیط زیست فرآیندی است که می تواند سواد زیست محیطی را در اقشار مختلف جامعه ایجاد، تقویت و نهادینه کرده و مسئولیت آنها را در برابر محیط زیست یادآوری کند (بشیری، ۱۳۹۲).

۵. مولفه های اصلی و ضروری آموزش محیط زیست در برنامه درسی مدارس

- ۱) هوا: آلاینده های هوا، اثرات هوای آلوده، لایه اوزون، باران های اسیدی
- ۲) تغییر اقلیم: گازها گلخانه ای، افزایش CFCها، اثرات گرم شدن جو زمین، تغییرات آب و هوایی و اثرات آنها، خشکسالی ها
- ۳) بوم سامانه ها: خاک، عوامل فرسایش خاک، جنگل، رابطه جنگل و تمدن، پراکندگی جنگل ها در کره زمین، نواحی جنگلی ایران، اهمیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جنگل، حفاظت از جنگل، تالاب ها و حفاظت از آنها.
- ۴) انرژی: انواع انرژی، اصلاح الگوی مصرف، منابع انرژی، تبدیلات انرژی.
- ۵) سلامت: آلودگی، پیشگیری از آلودگی صوتی، آلاینده های هوا، خاک و آب، آلودگی پسماندها و زباله ها، آلودگی از طریق سموم و کودهای شیمیایی، آلودگی از طریق شوینده ها، آلودگی آب های روان، آلودگی ترکیبات نفتی، آلودگی فعالیت های معدنی.
- ۶) پسماند: زباله ها، انواع زباله، زباله منشا بیماری، اصلاح الگوی مصرف، دفع زباله، سوزاندن زباله، دفن زباله، تفکیک زباله، بازیافت، تولید بدون زباله، زباله کمتر محیط زیست سالم تر.
- ۷) آب: نقش آب در محیط زیست، اصلاح الگوی مصرف، آب منبع انرژی، آب منبع تجدید نشدنی، منابع آلوده کننده آب ها، آب های زیرزمینی (حدزخانی و برک، ۱۴۰۲).

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی
مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی
با رویکرد توسعه پایدار
8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

۶. اهداف آموزشی مدرسه در رابطه با محیط زیست

متخصصان ثابت کرده اند که اگر در سال های اول زندگی به مجموعه نیاز کودکان توجه شود، ظرفیت یادگیری آنها افزایش می یابد و در امور زندگی موفق تر عمل خواهند کرد. هر چه بیشتر به کودک توجه و محبت کنیم، حواس پنج گانه او را تقویت کنیم، محیطی فعال برای او فراهم کنیم، به او فرصت کشف و جستجو بدهیم کودک برای برخورداری از یک زندگی سالم و سرشار از موفقیت، شکوفاتر و آماده تر می شود

یکی از اهداف آموزشی در مهدکودک ها، آشنایی کودکان با محیط زیست، انس و علاقه با طبیعت و حفظ آن است که می تواند شامل موارد ذیل باشد:

۱) توجه به محیط زیست و زیبایی های آن (پارک، جنگل، کوه، دریا، رودخانه و ...)

۲) تقویت روحیه مثبت و سرشار از علاقه نسبت به طبیعت

۳) حفظ و مراقبت از گل ها و گیاهان (آب دادن، خودداری از شکستن شاخه ها، کاشتن گل و درختان و...)

۴) حفظ و مراقب از جانوران (غذا دادن به پرندگان و حیوانات)

۵) صرفه جویی در مصرف منابع طبیعی (آب، گاز، برق، سوخت، کاغذ و ...)

۶) ریختن زباله در کیسه یا سطل مخصوص آن در مکان های مختلف

۷) تفکیک زباله و علت آن

۸) خودداری از آلودگی کردن هوا، آب یا زمین (میبودی و همکاران، ۱۳۹۲).

۷. آموزش محیط زیست

در مورد مشکلات زیست محیطی که در زندگی ما رخ داده نباید تعریف فعلی محیط زیست را با تمام مفاهیم آن دنبال کنیم. ما نیازمند به یک نگرش جدید هستیم. هر یک از ما مسئول هستیم و نباید به سیستم های طبیعی که پشتیبان ما هستند آسیب برسانیم. براین اساس آنچه اهمیت دارد، داشتن یک تعریف عملی و جدید از آموزش محیط زیست است. دانشی که رویکردهای آموزشی میان رشته ای را در بر میگیرد و سعی در شکوفایی سطح سواد شهروندی و علمی دارد. دانشی که حس همبستگی را بر می انگیزد نوعی درک اصول اخلاقی را به وجود می آورد و حس زیباشناختی را تقویت میکند (سایلان^۱ و همکاران، ۲۰۱۱).

1- Saylan
2- Monroe
3- Engleson

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین‌المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

۸. هدف آموزش محیط زیست

هدف از آموزشهای زیست محیطی توسعه آگاهی و درک هر فرد نسبت به فرآیندها و ارتباطات داخلی در محیط های طبیعی و مصنوعی به نحوی که شخص به ،روشها ،نظریات، انگیزه ها و تعهدات خود نسبت به حمایت و حفاظت از محیط زیست جامه عمل پوشانده و باعث انتخاب رفتارهای بهینه در فرد شده و در نهایت شخص اقداماتی را برای حل مسائل محیط زیست و بهبود کیفیت ،امنیت ،رفاه سلامت و دوام زندگی به عمل آورد (رضایی، ۱۳۸۵).

۹. برنامه ریزی درسی آموزش محیط زیست

یکی از چالش های اساسی در سراسر جهان طراحی روشی مناسب و آسان جهت آموزش موفقیت آمیز بوده است که عمدتاً با بهره گیری از کارگاه های آموزشی و طراحی روشی مناسب و آسان جهت آموزش مورد بحث قرار می گیرد. از جمله این روش ها تعیین اهداف کلیدی در بخش آموزش به خصوص دانش زیست محیطی (سواد زیست محیطی) است. آموزشی که از لحاظ تاریخی ابتدا با روش گنجاندن در برنامه درسی رسمی با الحاق مفاهیم محیط زیستی، فعالیت ها و نمونه های موجود مربوط به اهداف برنامه درسی به صورت تزیینی بوده است (مانرو^۴ و همکاران ۱۹۹۴).

انگلسون^۵ (۱۹۸۹) اشاره به فرآیندهای هشتگانه برای الحاق آموزش محیط زیست در برنامه درسی می کنند که عبارتند از:

۱. انتخاب موضوع محیط زیست برای بودن در وجود یک ساختار واحد گسترده؛
۲. شناسایی واحدهای گسترده که مرتبط با حمایت و تحقیق کردن از موضوعات محیط با حمایت و تحقیق زیستی است؛
۳. توسعه یک یا چند از اهداف زیست محیطی؛
۴. مشخص کردن میزان موضوعات زیست محیطی برای اضافه شدن به هر واحد؛
۵. توسعه ساختار جدید به جریانات نیازمند؛
۶. شناسایی فرایندهای جدید مهارت هایی که مورد استفاده و توسعه قرار می گیرد و در جهت دستیابی به اهداف زیست محیطی جدید می باشد؛
۷. شناسایی منابع جدید برای استفاده در دستیابی اهداف زیست محیطی تجهیزات مواد مصرفی، منابع سایت های سفر میدانی، منبع مردمی و غیره؛
۸. شناسایی فعالیت های مرتبط و موضوعات جدید برای تحقیقی که ممکن است توسط آموزش واحد الحاقی اخیر پیشنهاد شده باشد (انگلسون ۱۹۸۹).

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

۱۰. نتیجه گیری

هدف اصلی آموزش های زیست محیطی کمک به پرورش شهروندانی است که رفتار مسئولانه ای در قبال محیط زیست دارند شهروندانی که با آگاهی، دانش و رفتار خود نسبت به محیط زیست و رسیدن به آینده ای پایدار را تضمین می کنند بدنبال این نامگذاری کشورهای پیشرو تمام تلاش خود را برای تدوین برنامه های آموزش زیست محیطی به ویژه به کودکان و بدنبال آن ساخت مدارسی مناسب برای این نوع آموزش را بکار گرفتند چرا که گسترش سواد زیست محیطی در جوامع بسیار ارزان تر از بکارگیری فن آوری های پیشرفته برای سالم سازی کره ی زمین می باشد و نیز آموزش مطالب زیست محیطی از سنین کودکی پرورش نسلی را که در آینده نگهدار و حافظ منابع انرژی و در سطح وسیع تر حافظ زمین است را تضمین می کند نقش مدارس در این میان نقشی بنیادی است چرا که آموزش در سنین ابتدایی نقشی به مراتب موثرتر خواهد داشت و نیز کودکانی که در این مدارس آموزش می بیند به عنوان نمایندگان تربیتی در خانه نقش موثری در انتقال این سواد به والدین خود و نتیجه تغییر عادات نسل امروز خواهند داشت با توجه به این تعریف فرد باید به منظور نگهداری تعادل دینامیک و پویایی میان کیفیت زندگی و کیفیت محیط، نقش فعال داشته باشد بر همین اساس آموزش محیط زیست فرایندی است که می تواند سواد زیست محیطی را در اقشار مختلف جامعه ایجاد، تقویت و نهادیه کرده و مسئولیت آنها را در برابر محیط زیست یادآوری کند

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

منابع

- [1] بشیری اسکویی، فریبا؛ شبیری، سید محمد؛ انصاری راد، پرویز؛ کاظمی پور، شهلا، ۱۳۹۴. نقش آموزش ضمن خدمت در ارتقای دانش، نگرش و مهارت های زیست محیطی معلمان ابتدایی شهر تهران.
- [2] حدزخانی، حسن؛ برک، فاطمه، ۱۴۰۲. مطالعه تطبیقی آموزش محیط زیست در کتاب های علوم پایه کشورهای ایران، هند، استرالیا و ایالات متحده آمریکا.
- [3] سالاران، انسیه؛ صفارزاده، الهام؛ بهمن پور، هومن، ۱۳۹۳. جستاری پیرامون مدارس زیست محیطی مروری بر تجارب دنیا در آموزش حفاظت از محیط زیست به کودکان، چهارمین کنفرانس بین المللی رویکردهای نوین نگهداشت انرژی.
- [4] شبیری، محمد، ۱۳۹۲. تحلیل برنامه های آموزش زیست محیطی براساس شناسایی فرصت ها تهدیدها در آموزش عالی، فصلنامه آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، ۲، ۱-۱۰.
- [5] میبودی، حسین؛ شبیری، سید محمد؛ ارجمندی، رضا؛ بابایی سمیرمی، فرزاد، ۱۳۹۲. یک رهیافت جدید در آموزش محیط زیست به کودکان، نشریه علمی و پژوهشی فناوری آموزش، جلد ۸، شماره ۴؛ صفحات ۲۹۷-۳۰۷.
- [6] رضایی، ایرج، ۱۳۸۵. روش ایجاد انگیزه و نیاز در مخاطبان مختلف به منظور بهبود اثر بخشی آموزش های زیست محیطی، مجموعه مقالات نخستین همایش آموزش محیط زیست تهران.
- [7] Ayodeji, I., 2010. Exploring secondary school students' understanding and practices of waste management in Ogun State, Nigeria. *International Journal of Environmental and Science Education*, 5(2). 201-215.
- [8] Engleson, D. C., 1989. *A guide to curriculum planning in environmental education*. Madison, WI: Wisconsin Department of Public Instruction.
- [9] Genç, M., & Akilli, M., 2016. Modeling the relationships between subdimensions of environmental literacy. *Applied Environmental Education & Communication*, 15(1), 58-74.
- [10] Meiboudi H., 2012. Study of Environmental and Biodiversity Conservation in Science Textbooks of Primary Schools. M.Sc. thesis, Faculty of Natural Resources, Islamic Azad University of Lahijan, Iran.
- [11] Meiboudi H., 2013. *Environmental Education in contemporary Iran (1nd ed.)*. Germany: Lap Lambert Academic Publishing.
- [12] Monroe, M.C.; Cappaert, D., 1994. *Integrating environmental education in to the school curriculum*. EETool box. Ann Arbor, MI: NCEET.
- [13] Saylan, C. & Blumstein, D., 2011. *The Failure of Environmental Education and how we can fix it*, University of California pres.
- [14] Veisi, H., Lacy, M. G., Mafakheri, S., & Razaghi, F., 2019. Assessing environmental literacy of university students: A case study of Shahid Beheshti University in Iran. *Applied Environmental Education & Communication*, 18(1), 25-4.

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

